

היום נלמד בעזרת ה':

קידושין דף לז

(בעמוד הקודם)

משנה: כל מצוה שהיא תלויה בארץ: יתבאר בגמרא מה ההגדרה של 'תלויה בארץ'.

חוץ מן הערלה והכלאים: שהם תלויות בארץ ובכל אופן הם נוהגות גם בחו"ל. טעם האיסור הוא מ'הלכה' (ויתבאר בגמרא איזו 'הלכה').

רבי אליעזר אומר אף ה'חדש': דבריו יתבארו בגמרא.

ערלה - פירות של נטיעת עץ, נאסרים שלוש שנים ראשונות באיסור ערלה.

כלאים - שני מינים שנזרעו יחדיו.

חדש - התבואה החדשה נאסרת עד הקרבת קרבן העומר בט"ז בניסן (בזמן שבית המקדש היה קיים, ולאחר החורבן עד תחילת יום ט"ז).

גמרא: אילימא 'תלויה' דכתיב בה 'ביאה': מצוה שכתובה בתורה בלשון של 'ביאת הארץ' כגון "כִּי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ" - נחשבת תלויה בארץ, ומצוה שלא נאמרה בה לשון 'ביאה' אינה תלויה בארץ. אך אם כן הרי גם בתפילין ובמצות 'פדיין פטר חמור' נאמרה לשון 'ביאה', ובכל אופן הם נוהגות גם בחו"ל?

חובת הגוף: מצוה שמוטלת על 'גוף' האדם כגון: שבת, תפילין, ברית מילה, איסור עריות, פטר חמור.

חובת קרקע: מצוה מוטלת על הקרקע כגון: תרומות, מעשרות, חדש, ערלה, כלאים. (אמנם כאמור במשנה ערלה וכלאים נוהגות בחו"ל אפילו שהם תלויות בארץ).

מנא הני מילי: שיש מצוות של חובת הגוף ושל חובת קרקע?

הברייתא דורשת את הפסוק "אלה החקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות בארץ אשר נתן - יהוה אלהי אבותיך לך לרשתה כל הימים אשר אתם חיים על האדמה".

אלו המדרשות: לימודים שדרשו חז"ל מהפסוקים בי"ג מידות שהתורה נדרשת בהן (תוס' הרא"ש).

אלו הדינים: שנכתבו במפורש בתורה (הנצי"ב).

זו משנה: תורה שבעל פה (תוס' הרא"ש).

זו מעשה: קיום המצות.

תלמוד לומר 'כל הימים אשר אתם חיים על האדמה': משמע בכל אדמה שתחיו בה ואפילו בחו"ל.

אי 'כל הימים', יכול יהו נוהגים בין בארץ בין בחו"ל: אם כך אז כל המצוות ינהגו גם בחו"ל? ועל כך תלמוד לומר 'בארץ אשר נתן - יהוה אלהי אבותיך לך לרשתה' רק בארץ ישראל. ואם כן מאחר שהפסוק מצד אחד ריבה את כל המקומות מ'כל הימים אשר אתם חיים על האדמה' ומצד שני מיעט את כל המקומות חוץ מארץ ישראל מ'בארץ אשר נתן' וכו' - איך נדע מה לרבות ומה למעט?

צא ולמד ממה שאמור בענין: בפסוק שלאחר מכן נאמר "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם ירשים אתם את אלהיהם על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן". איסור עבודה זרה נוהג ביכל המקומות' דהיינו גם בחו"ל. וממנו לומדים באחת מי"ג מידות שהתורה נדרשת בהן שהיא 'דבר הלמד מעניינו' - שכמו שעבודה זרה שהיא 'חובת הגוף' נוהגת גם בחו"ל, כך כל חובת הגוף נוהגת גם בחו"ל. ונמצא ש'כל הימים אשר אתם חיים על האדמה' הולך על חובת הגוף, ו'בארץ אשר נתן - יהוה אלהי אבותיך לך לרשתה' הולך על חובת הקרקע.

*

איבעיא להו רבי אליעזר לקולא פליג או לחומרא פליג: האם רבי אליעזר חולק על תנא קמא לחומרא או לקולא? דהיינו האם ת"ק סובר שדוקא ערלה וכלאיים נוהגות בחו"ל ולא חדש - נמצא שת"ק הולך לקולא בחדש, ועל זה חולק רבי אליעזר לחומרא שחדש כן נוהג בחו"ל. או שתנא קמא סובר שערלה וכלאיים

והוא הדין חדש נוהגים גם בחו"ל - נמצא שת"ק הולך לחומרא בחדש, ועל זה חולק רבי אליעזר לקולא וסובר שחדש נוהג רק בארץ.

הגמרא מבארת את טעמים של ת"ק ורבי אליעזר.

👉 הפסוקים בהרחבה הובאו בסוף הדף

אבל חדש בארץ אין בחו"ל לא, מאי טעמא? 'מושב' - לאחר ירושה ושיבה משמע: נאמר ב'חדש' 'וְלַחֵם וְקִלְי וְכִרְמֹל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הַבִּיאָכֶם אֶת קֶרְבֶּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדִרְתֵיכֶם **כָּל מִשְׁבְּתֵיכֶם**'. לדעת תנא קמא 'בכל מושבותיכם' הכוונה שהמצוה הזו נוהגת לא מיד בכניסתם לארץ אלא לאחר שתכשבו אותה ותחלקו אותה לשבטים, ולכן ב-14 השנים הראשונות לאחר כניסתם לארץ (שעם ישראל היה בגלגל) לא נהג איסור 'חדש'.

מאי טעמא? 'מושב' - בכל מקום שאתם יושבים: לדעת תנא קמא 'בכל מושבותיכם' הכוונה שהמצוה הזו נוהגת בכל מקום כולל בחו"ל.

וכל שכן 'חדש', ד'מושב' כל מקום שאתם יושבים משמע: לפי הצד הזה: לדעת תנא קמא דורשים את הפסוק כמו שדרש רבי אליעזר בצד הקודם, דהיינו 'בכל מושבותיכם' בכל מקום שאתם יושבים. ופירוש דברי תנא קמא במשנה: שערלה וכלאיים אסורים גם בחו"ל מ'הלכה', וכל שכן 'חדש' שנאסר בפסוק.

ומאי אף? אקמייתא: לפי זה מה הפירוש בדברי רבי אליעזר 'אף החדש'? והתשובה: שזה הולך על דברי תנא קמא בתחילת דבריו במשנה 'כל מצוה שהיא תלויה בארץ אינה נוהגת אלא בארץ', ואומר רבי אליעזר 'אף חדש' אינו נוהג אלא בארץ ולא בחו"ל.

ת"ש דאמר אביי מאן תנא דפליג עליה דרבי אליעזר: מהיו התנא שחולק על רבי אליעזר שבמשנתנו? הוא רבי ישמעאל המובא בכרייתא.

ללמדך שכל מקום וכו': בפרשת נסכים (= בנוסף לקרבן צריך להביא גם 'נסכים' מנחה ויין) נאמר "וְדָבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תֵבְאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֵיכֶם אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם". נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא בדין נסכי יחיד במדבר, וכן במשכן שהיה בארץ עד שנבנה בית המקדש.

כשנכנסו ישראל לארץ הקימו את המשכן בגלגל במשך 14 שנה, ואז היה מותר להקריב קרבנות ב'במת יחיד' (מזבח שכל אחד בונה לעצמו). לאחר מכן בנו את המשכן בשילה ואז נאסרו במות היחיד, והיה מותר להקריב רק בבמת הציבור (= המזבח שהיה במשכן בשילה). לאחר מכן היתה תקופה ששוב הותרו הבמות יחיד, עד שנבנה בית המקדש והן נאסרו לעולם.

לדעת רבי ישמעאל במדבר אמנם הקריבו נסכים אבל רק בקרבן ציבור, ולא בקרבן יחיד. ואם כן בפרשת הנסכים התחדש שכשתבואו לארץ גם יחיד שמביא קרבנו בבמת ציבור (= במזבח שהיה בשילה) צריך להביא נסכים. לפי זה 'ארץ מושבותיכם' מתפרש לאחר שתירשו ותשבו בארץ תנהגו את הנסכים של היחיד שלא נהגו במדבר. כלומר שב-14 שנים הראשונות שהבמת ציבור היתה בגלגל לא תנהגו דין נסכי יחיד, אלא רק לאחר שתכבשו ותחלקו את הארץ והמזבח יעבור לשילה.

אך אי אפשר לפרש ש'מושבותיכם' הכוונה בכל מקום שאתם יושבים - שהרי 'במת ציבור' היתה רק במקום אחד בארץ ישראל.

לדעת רבי עקיבא גם קרבן יחיד במדבר היה חייב בנסכים (שהוקרב בבמת הציבור במשכן, שהרי אז היתה אסורה במת היחיד), ובפרשת נסכים התחדש שכשתבואו לארץ יחיד יתחייב בנסכים אפילו בבמת יחיד (בזמן שהותרו במות היחיד כגון בשילה). לפי זה אי אפשר לפרש את 'ארץ מושבותיכם' לאחר ירושה וישיבה - כי אפילו במדבר היו חייבים היחידים בנסכים, וכל החידוש הוא כאמור בבמת יחיד, ולכן בהכרח ש'מושבותיכם' מלמד שבכל מקום חייבים אפילו בחו"ל (תוס').

נמצא שלדעת רבי ישמעאל כל מקום שנאמר בו לשון 'מושב' הכוונה דוקא בארץ לאחר ירושה וישיבה. לפי זה ב'חדש' שנאמר בו לשון 'מושב' הכוונה דוקא בארץ לאחר ירושה וישיבה. ומכיון שאמר אב"י שרבי ישמעאל חולק על רבי אליעזר, יוצא שרבי אליעזר סובר שלשון 'מושב' הכוונה בכל מקום שאתם יושבים. וכלומר שרבי אליעזר חולק על תנא קמא לחומרא וסובר ש'חדש' נוהג בכל המקומות.

אמר לו רבי עקיבא (לרבי ישמעאל) הרי שבת: נאמר בה לשון 'מושב': "לא תִבְעְרוּ: אִשׁ בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת" ובכל אופן היא נוהגת בחו"ל ולא רק בארץ? אלא בהכרח ש'מושבותיכם' הכוונה בכל מקום שאתם יושבים!

אמר ליה (רבי ישמעאל) שבת מקל וחומר אתיא וכו': שבת נלמדת מקל וחומר משאר מצוות שהיא נוהגת גם בחו"ל, ולא בגלל הלשון 'מושבתיכם'.

מדאמר אביי וכו': זוהי מסקנת ההוכחה של הגמרא שרבי אליעזר סובר שחדש נאסר בכל מקום, כפי שביארנו.

קושיא: **מכדי רבי ישמעאל איהכא קאי? אנסכים:** הרי רבי ישמעאל דיבר על נסכים. ואם כן הרי בנסכים נאמר מלבד לשון 'מושבתיכם' גם לשון 'ביאה': "פי **תבאו** אַל אַרְץ מוֹשְׁבֵי תִיכֶם". ואיך למד רבי ישמעאל משם לכל מקום שנאמר בו רק לשון 'מושב' בלי לשון 'ביאה'? אולי דוקא בנסכים שנאמרה בו ביאת הארץ, ממילא צריך לפרש את 'מוֹשְׁבֵי תִיכֶם' כ'ירושה וישיבה', ולא 'בכל מקום שאתם יושבים'.

תירוץ: **הכי קאמר:** באמת כוונת רבי ישמעאל ללמוד מנסכים לכל מקום שנאמר בו גם 'ביאה' וגם 'מושבתיכם'. וב'חדש' נאמרה גם ביאה ('פי תבאו אַל אַרְץ') וגם מושבתיכם ('בְּכָל מוֹשְׁבֵי תִיכֶם').

קושיא: **אי הכי אמר לו ר"ע וכו':** מדוע רבי ישמעאל לא עונה לו שבשבת בכל לא נאמר לשון 'ביאה'?

תירוץ: **חדא ועוד קאמר ליה:** הוא תירץ לו שני תירוצים. תירוץ אחד כנ"ל שבשבת נאמר רק 'מושב' ולא 'ביאה'. ועוד ששבת בכלל נלמדת מקל וחומר.

במאי קמפלגי: כלומר מדוע רבי עקיבא לא למד כמו רבי ישמעאל? והרי נאמר בפסוק לשון 'ביאת הארץ' ואם כן ה'מושבתיכם' אמור להתפרש לאחר ירושה וישיבה ולא 'בכל מקום'?

רבי ישמעאל סבר לא קרבנו נסכים במדבר וכו': כפי שפירשנו לעיל את המחלוקת שלהם.

אמר אביי האי תנא דבי רבי ישמעאל: 'התנא דבי רבי ישמעאל' הנ"ל חולק על 'תנא דבי רבי ישמעאל' אחר. (אלו הם שני תנאים שנחלקו מה סובר רבי ישמעאל).

'התנא דבי רבי ישמעאל' הנ"ל סובר שדוקא כשנאמר גם לשון 'ביאה' וגם לשון 'מושב' הרי זה לאחר ירושה וישיבה. ואילו 'התנא דבי רבי ישמעאל' דלהלן סובר שמכיון שנאמר במקום אחד לשון 'ביאה' ומפורש בו 'ירושה וישיבה' - לומדים לכל מקום שנאמר בו לשון 'ביאה' שהכוונה לאחר ירושה וישיבה (ואפילו שלא כתוב בו

לשון 'מושבי'). והמקום הזה הוא לגבי מצות העמדת מלך, שנאמר "כי תבא אל הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך **וירשתה וישבתה בה** ואמרת אשימה עלי מלך".

ואידך: ו'התנא דבי רבי ישמעאל' הראשון סובר שאי אפשר ללמוד משם לכל מקום, בגלל שיש עוד מצוה כמו מלך שנאמרה בה לשון 'ביאה' ונתפרש בה 'ירושה וישיבה', והיא מצות ביכורים. ואם כן נמצא שיש לנו 'שני כתובים הבאים כאחד (ש) אין מלמדו'.

ואידך: ו'התנא דבי רבי ישמעאל' השני סובר שאין זה נחשב 'שני כתובים הבאים כאחד', כי צריך לכתוב בכל אחד מהם בדוקא שה'ביאה' היא 'לאחר ירושה וישיבה', ואי אפשר ללמוד אחד מהשני. כי אם היה כתוב רק במלך - היינו חושבים שביכורים שהוא נהנה מהפירות עליו להביא אותם לאלתר אפילו קודם ירושה וישיבה, ולכן כתבה התורה גם בביכורים שמצותם רק לאחר ירושה וישיבה. ואם היה כתוב רק בביכורים - היינו חושבים שמלך שדרכו לכבוש את הארץ יש לשים אותו מיד בכניסה לארץ קודם ירושה וישיבה, כדי שיכבוש את הארץ, קמ"ל שלא.

ואידך: ו'התנא דבי רבי ישמעאל' הראשון סובר שלא צריך לכתוב בשניהם. כי מספיק לכתוב במלך ואנו נלמד בקל חומר לביכורים: אם מלך שהוא נצרך לצורך הכיבוש בכל אופן מצוותו רק לאחר ירושה וישיבה, קל וחומר לביכורים שמצותם רק לאחר ירושה וישיבה. ואם כן הסיבה שהתורה כתבה שוב 'ירושה וישיבה' בביכורים, כדי שהם יהיו שני כתובים הבאים כאחד שאין מלמדו'.

ואידך: ו'התנא דבי רבי ישמעאל' השני סובר שאי אפשר ללמוד ביכורים בקל וחומר ממלך. כי היינו אומרים שכמו שחלה נתחייבו בה מיד בכניסתם לארץ ואפילו שמלך מצותו רק לאחר ירושה וישיבה, אם כן גם ביכורים יהיו חייבים מיד בכניסתם לארץ.

השתא דאמרת חובת הגוף וכו': לאחר שהמשנה אמרה שמצוות שהם 'חובת הגוף' נוהגות בכל מקום, אם כן קשה: מדוע אמרה התורה 'בכל מושבותיכם' במצוות שהם חובת הגוף (כגון שבת "שבת הוא ליהוה ככל מושבותיכם"), והרי בכל מקרה היינו יודעים שהם נוהגות בכל מקום?

איצטריך, סלקא דעתך אמינא: היה מקום לומר שבגלל ששבת נכתבה בפרשת המועדות, כמו שהמועדים תלויים בקידוש החודש שמקדשים בית דין הגדול

בירושלים וקובעים בכך את התאריך העברי, כך גם שבת תצטרך קידוש בית דין הגדול שיקדשו את היום הראשון בכל שבוע (רשב"ם). לכן נאמר 'בכל מושבותיכם', ואם כן בהכרח ששבת אינה צריכה קידוש, כי כאמור הקידוש אינו יכול להעשות בכל מקום אלא רק בירושלים.

מושב דכתב רחמנא גבי חלב ודם: "חַקַּת עוֹלָם לְדִרְתֵיכֶם **כָּל מוֹשְׁבֵיכֶם** כָּל חֶלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכְלוּ".

מושב דכתב רחמנא גבי מצה וחרד: (שיטה לא נודע למי): "**כָּל מוֹשְׁבֵיכֶם** תֹאכְלוּ: מִצוֹת".

הואיל וכתבי 'על מצות ומרורים יאכלוהו: את הקרבן פסח. אם כן היינו חושבים שדוקא כאשר יש קרבן פסח אוכלים איתו מצה, אבל בזמן החורבן שאין קרבן פסח גם אין מצות אכילת מצה. קמ"ל.

ביאה דכתב רחמנא גבי תפילין ופטר חמור: קשה לכיוון ההפוך: מדוע נאמר בהם לשון 'ביאת הארץ' והרי הם חובת הגוף הנוהגת בכל מקום? והתשובה: כוונת הפסוק לומר שבזכות המצוה הזו יכנסו ישראל לארץ.

הפסוקים בהרחבה

פרשת 'חדש'

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: **{י}** דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וְקִצְרֹתֶם אֶת קְצִירָהּ וְהִבַּאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן: **{יא}** וְהִנִּיף אֶת הָעֹמֶר לִפְנֵי יְהוָה לְרִצְוֹנְכֶם מִמִּחְרַת הַשָּׁבֹת וַיִּנְפְּנוּ הַכֹּהֵן: **{יב}** וְעִשִׂיתֶם בְּיוֹם הַנִּיפְכֶם אֶת הָעֹמֶר כִּכֹּשׁ תְּמִים בֵּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה לַיהוָה: **{יג}** וּמִנְחָתוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן אִשָּׁה לַיהוָה רֵיחַ נִיחַח וְנִסְכָּה יין רְבִיעֵת הֵיטָן: **{יד}** וְלַחֵם וְקָלִי וְכֶרֶמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הִבִּיאְכֶם אֶת קֶרְבֶּן אֱלֹהֵיכֶם חַקַּת עוֹלָם לְדִרְתֵיכֶם כָּל מוֹשְׁבֵיכֶם".

פרשת 'נסכים'

"וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: **{ב}** דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל אָרֶץ מוֹשְׁבֵיכֶם אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם: **{ג}** וְעִשִׂיתֶם אִשָּׁה לַיהוָה עֹלָה או זָבַח לְפָלֵא

נָדָר אוּ בְנֵדָבָה אוּ בְמַעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה מִן הַבֶּקֶר אוּ מִן הַצֹּאן:
{ד} וְהַקְרִיב הַמִּקְרִיב קֶרְבָּנוּ לַיהוָה מִנְחָה סֶלֶת עֶשְׂרוֹן בְּלוּל בְּרִבְעֵית הַהֵין שֶׁמֶן:
{ה} וְיֵין לְנֶסֶף רִבְעֵית הַהֵין תַּעֲשֶׂה עַל הָעֵלָה אוּ לְזֶבַח לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד.”